

ЛЮБОВНО-ЕРОТИЧНА ТЕМАТИКА В АВТОБІОГРАФІЧНОМУ РОМАНІ В. СОСЮРИ “ТРЕТЯ РОТА”

Постановка наукової проблеми та її значення. За радянських часів про “Третю Роту” дослідники поетової спадщини воліли не згадувати (уперше її надруковано без цензурних скорочень у 1997 р.). У порівнянні зі сучасними авторами ідеологічно перенасиченими та художньо бідними радянськими мемуарами це експресивна, далека від норм тогочасної літератури й зокрема мемуаристики, сповнена драматизмом переживання історії та власної ідентичності книга, талановита й одверта в аспекті виявлення особистісного, інтимного боку повсякдення.¹ Володимир Сосюра, по суті, створив нову в тогочасній українській літературі жанрово-стильову форму прози, не вивчену й досі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Про “Третю Роту” немає спеціальних досліджень, окрім біографічних та текстологічних розвідок Сергія Гальченка і Михайла Осадчого [див.: 4; його ж передмови й коментарі до кількох видань роману; 6]. У єдиній за останні десятиліття дисертації про Сосюрині епічні твори книгу згадано лише побіжно [див.: 5]. У контексті української письменницької мемуаристики, із точки зору проблематики та оцінки її суб’єктивності, “Третю Роту” розглядали Олександр Галич [3, с. 154-158] і Тетяна Гажа [2], однак детального аналізу поезики чи мотивів не зроблено.

У попередній нашій статті йшлося про те, що книга “Третя Рота” не є контраверсійною до радянської дійсності в ідеологічному сенсі, а її автор далекий від кількома роками пізніше (по її завершенню – 1960 року) сформованого українського й загалом радянського дисидентства.² Однак Сосюрина “Головна книга” (Ольга Берггольц), долаючи стереотипи українського мемуарного дискурсу, розкриває життя поета та його покоління несподівано і сміливо, що й робить її пам’ятною в радянській українській літературі.

Оскільки в радянський час мемуарні жанри через ідеологічні підозри щодо багатьох авторів були на маргінесі, “Третю Роту” називають, за авторським визначенням, “автобіографічним романом”. Стаття М. Осадчого свідчить, що нині він сприймається швидше як інтимна сповідь (щоденник? [див.: 6]), ніж як белетристика. Водночас таки є ознаки “автобіографічного

¹ Докладніше порівняння зроблене в нашій статті “Повсякдення у дзеркалі мемуарної радянської літератури (В. Сосюра та інші)”, поданій до збірника матеріалів конференції “Крихти буття: література і практика повсякдення” у вересні 2011 р. (Бердянськ).

² Протилежну точку зору див.: Гальченко С. Дисидент Володимир Сосюра: 3 нотаток текстолога / Сергій Гальченко // Літ. Україна. – 2009. – 1 січ. – С. 5.

роману” – передусім яскраве зображення витворених з реальних спогадів образів – героїв-персонажів в особистісному, приватному житті.

Мета і завдання дослідження. Отже, доцільно прочитати роман “Третя Рота” й аналізувати його поетику, виявляючи нюанси любовно-еротичної проблематики та розвиток її мотивів.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування одержаних результатів дослідження. У “Третій Роті” розвивається типологічно близький до жанрової структури “роману виховання” (нім. Bildungsroman) епічний сюжет – становлення **українського радянського поета**. Автор-оповідач нітрохи не сумнівається у своїй поетичній геніальності та покликанні до творчості, звідси й переконаність у вагомості власних спогадів: *“Але жереб’я стало великим поетом України, воно наздогнало залізного коня [ремінісценція з відомого вірша С. Єсеніна “Сорокоуст” – Н. К.] і злилося з ним у шаленому рухові в Прийдешнє”* [8, 330]. Усі три складові визначення авторського alter ego (український радянський поет / “великий поет України”) для Сосюри були надзвичайно важливі, тому він просто не міг викинути фактів і колізій, абсолютно неприйнятних для офіційного радянського дискурсу, – участь героя в національно-визвольних змаганнях у лавах петлюрівської армії, чималу кількість любовних пригод, деякі подробиці сімейного життя (*“фізіологічні моменти”*? [див. авторський вислів у “Примітках” до видання: 8, 529]) тощо. Цим і були, очевидно, зумовлені довголітні поневіряння з публікацією тексту. Хоча претензії радянських редакторів могли би мати суто естетичні підстави – книга написана нерівно і не є стилістично цілісною й довершеною, – однак зупиняло їх зовсім інше.

Три різночасові масиви тексту (авторське датування – 1926, 1942, 1959 pp.) писалися в різних умовах, кожен на відповідному етапі поетової творчості. Перший етап – бурхливі 20-ті, коли на хвилі перших поетичних успіхів і читацького визнання поет поспішав розповісти про свій прихід у літературу. Задум, за авторськими спогадами, від початку включав три частини – “Володька”, “Крізь вогонь” та “Поет” [див.: там само]. Другий етап – воєнний час, коли, після жорстоких випробувань ідеологічними нагінками й психлікарнею у 1930-ті роки, Сосюра відчув себе потрібним та творчо спроможним, у черговий раз повіривши своїм партійним “наставникам” та покровителям, – навіть давав читати текст написаних у прифронтовій Москві спогадів одному з високопоставлених “вождів”: *“Так як не було машиністки, яка б могла друкувати українською мовою, то я диктував їй на російській мові (почав з дитинства, вірніше, повернувся до нього, щоб потім писати про роки юності і дійти до старості). Я продиктував машиністці шістдесят сторінок і цей початок роману давав читати Клименту Єфремовичу Ворошилову як моему землякові. Він теж із Третьої Роти...”* [там само]. Третій етап – кінець 1950-х, після нищівної кампанії чергового цькування за “зоологічний націоналізм” (1951-1953), коли з початком “відлиги” Сосюра повірив у можливість публікації та дописав текст, таки довівши його *“до старості”*.

Ці пласти розповіді мають різну художню вартість; прецінь найраніша версія, очевидно, є оригінальнішою та більш довершеною, а художньо

найслабше те, що писалося в останні роки,³ оскільки в спогадах про повоєнний час переважає й завершує книгу публіцистична патетика (наприклад, останній абзац у заключному розділі LXVII: *“А ще дужче я люблю свою Донеччину і Третю Роту, що провідною зорею світила, світить і буде світити мені на поетичній путі, зливаючи своє сяйво з зорями Комунізму, що все більше і все ближче сіяють на нашому трудовому небі”* [8, 507]), особисте ж вкраплене ніби мимохіть: *“Але що це я все про себе та про себе...”* [8, 489].

Любовні перипетії автор докладніше розкрив у перших двох частинах свого життєпису (якщо визначати їх за часовими рамками оповіді в первісному задумі – *“Володька”* та *“Крізь вогонь”*), де йдеться не лише про власне поетове життя, а й про батьківську сім'ю, починаючи зі знайомства мами – молодої луганської робітниці – з батьком, тоді ще учнем штейгерської школи, та його женихання, відомих оповідачеві з материних розповідей: *“Її одвертість була потрясаюча. Коли я був ще маленьким і ми багато їздили, мама своїм випадковим вагонним сусідам розповідала про все своє життя, і з такими інтимностями, що не тоді, коли я був маленький, а зараз, коли я великий і вже старенький, просто дивуюсь”* [8, 239-240]. Ці сторінки сповнені то теплим гумором, то ностальгією за рідними: *“Ну, це про кохання моїх татуса і мами. <...> В мою майбутню маму всі закохувалися, навіть один грузинський князь хотів її зарізати, тому що вона його не любила. <...> Кавалери її врешті-решт узнали, що вона водить їх за ніс... <...> І мама, від злості, тому, що він [майбутній чоловік – Н. К.] на неї не звертав уваги, вірніше, робив вигляд, що не звертає уваги, закохалася в нього, як говорять, до самозабуття. Але характер свій вона спробувала показати й на ньому, тобто повертати ним, як іншими. <...> Потім вони помирилися. <...> Мати вірно чекала його... і так покохала його, так покохала, що, коли він повернувся, вона ще до шлюбу належала йому... Так що я – дитя першого кохання...”* [8, 244-245].

Зрештою, це зовсім не романтична історія, хоча й ледь стилізована, як бачимо з вище цитованих фрагментів, під “романсовий” стиль, відповідно до найпоширеніших уявлень простолюду про романтичну любов і сімейні стосунки. Уся сімейна колізія супроводжується вплетеними в текст мотивами українських народних пісень і так званих “міщанських” російських романсів. Діти (і Володька), підростаючи в цьому середовищі, наслідують дорослих (*“Ми рано навчилися знати все”* [8, 304]) та несвідомо перекирвляють, граючись у сім'ю: *“Вов, а Вов! Когда же мы поженимся? <...> Погоди, вот я заработаю много денег, справлю себе спинжак, куплю гармошку и корову, а потом сядем на ту корову и убежим”* [8, 252]. У сімейному житті батьків Сосюра нічого не прикрашає, не виправдовує – ні батькове пияцтво, ні ранню смерть від сухот, ні материну безпорадність перед усе лютішими злиднями, ні гіркоту смертей малолітніх братів та сестер через злидні й недогляд, – хоча всі ці епізоди сповнені співчуття до тривіальних страждань персонажів.

Важливо, що автор тверезо бачив і не спотворив на угоду сучасним йому ідеологічним догмам справжні причини зубожіння батьківської родини.

³ На жаль, достеменних текстологічних досліджень, які би показували, що саме й коли написане, немає.

Наприклад, показав, що не горезвісне тяжке становище селянства й робітництва в царській Росії, а передусім пияцтво й безгосподарність довели сім'ю донбаського робітника (а потім сільського вчителя) до справжнього люмпенства: *“Моя смуглява й темноока мати варить борщ і проклинає свою долю. Ми, замурзані і обдерті, бігаємо круг неї, нам хочеться їсти, ми з ранку нічого не їли і, щоб не так хотілося їсти, довго спали... <...> А вона, заклопотана, у брудній спідниці, б'є нас, худеньких своїх катів, і витирає полою злі сльози. <...> Кругом жили щасливі люди. Сусідські діти були гарно одягнені, купували на ярмарках ляльки, цукерки, і вони весело дивилися на світ. А ми, в бруді й холоді, були подібні до картоплі, що блідо цвіте в темних і холодних погребках”* [8, 304].

Пам'ятливість оповідача неймовірна: яскраві, соковито виписані деталі й епізоди сягають раннього дитинства – навіть однорічним Володька дещо запам'ятав! Насичуючи оповідь враженнями дитячої пам'яті, оповідач не спотворює тодішніх почуттів маленького героя, дає читачеві змогу відчувати світ дитячим серцем, здатним вмістити безмежну любов і спраглим ще ідеальнішої любові: *“Коли батько та їх гості, жінки й чоловіки, співали пісень, то їх обличчя ставали якимись особливими, гарними й задушевними... <...> ...і я їх усіх любив, навіть того довгого і худого, що витирав губи шматочком хліба... Він же був не винен, що в нього така дурна звичка. І моя дитяча душа, повна восторгу пісні і всепрощення, готова була обняти весь світ, з усім добрим і злим... <...> Я одійду од людей, ляжу на пахучу траву, дивлюсь на далекі зорі, про які мені мати казала, що це “очі янголів”, і плачу, плачу...”* [8, 254-255]. Вражає поєднання наївної дитинності автобіографічного героя з інтуїтивною мудрістю; судячи зі спогадів про Сосюру, він ніколи так і не позбувся дитячої вразливості та беззахисності. Зокрема Юрій Смолич у своїх спогадах (розділ “Сосюра” у книзі “Розповіді про неспокій немає кінця”, 1970) акцентує ці риси так, що вони виглядають близькими до інфантильності: *“Це не було позування, гра, ні – це було від звичайної наївності: метикуватий, а коли треба, то й хитрющий, був Володя насамперед безмежно наївний. В усьому – і в ставленні до людей, і в поцінуванні подій, і в звичайному людському побуті”* [7, 592].

Дійсно, Сосюра-мемуарист “наївно” згадує здебільшого те, що стосується приватної, особистісної сфери людського життя. Там, де йдеться про історичні події, оповідач “Третьої Роти” подає лаконічну хроніку з такими ж “наївними” особистими деталями: *“Грудень 1918 року.*

Мобілізація.

Мій рік має йти.

Мати жене мене з дому: в мене вже й штанів немає” [8, 350].

Хронологічна послідовність подій не завжди зберігається – автор назвав свій спосіб оповіді *“прийомом кінонапливу”* [8, 486]; це стосується передусім подій громадянської війни у розділах XXXVI-XLVII, написаних чи переписуваних у різний час. Або ж оповідач обмежується пафосними фразами на зразок: *“І нарешті, мов казкова жар-птиця, в радісних руках мільйонів – Перемога!”* [8, 422]. Тут ідеться про 1921 рік та перемогу більшовиків на сході України. Чим ближчі події до сучасності, тим питома вага такої публіцистики, а

іноді й готових ідеологічних кліше збільшується – лише зрідка Сосюра відступає від публіцистики в повоєнних спогадах; відступи стосуються особистого й інтимного.

Від початку свого поетичного шляху В. Сосюра став відомий українським читачам передусім як тонкий лірик, за котрим ще в 1920-х утвердилася слава “співця кохання” [див. докладніше: 1, 261-270]. Він і сам визнавав за собою цю тему як головну. Однак у романі “Третя Рота” вона переважно супроводжує суспільно-історичні перипетії в житті Володьчиного покоління, оскільки головна сюжетно-конфліктна лінія книги – формування радянського українського митця у вирі революційної доби. Визначення цього періоду як “національно-визвольних змагань”, зрозуміло, ніде автором не вживається. Покликаний виразити небувалу епоху через своє “оголене всім вітрам революції серце” [8, 436], герой-оповідач відчувається зобов’язаним бути передусім поетом-громадянином. Любовні переживання драматизуються через історичні катаклізми – імперіалістичну (Першу світову) війну, Жовтневу революцію 1917 року, національно-визвольні змагання на теренах України у 1918-1920-х, голодомор 1933-го (Сосюра – чи не єдиний з легальних авторів-мемуаристів радянського часу, хто не замовчував і не згладжував пам’ять про цю жахливу історичну подію, хоча й показав “голод” і “море трупів” дуже стисло, пов’язавши зі своїми особистими проблемами, що привели його до психікарні й мало не зничили: LIV-LV розділи [8, 461-464]), ідеологічні кампанії 1930-х років, Велику Вітчизняну війну, післявоєнні сталінські репресії. Особистому було призначено лише контрастувати з громадським, щоб забарвлювати головний сюжет з усіма його прикрими колізіями в романтичні тони: “Що я забув написати про саме прекрасне і про саме страшне в моєму житті – про любов і голод.

Голод тільки торкнувся нас з Марією своїм чорним крилом, але багатьох-багатьох він не тільки торкнувся, але і штовхнув у незліченні могили на моїй милій Україні.

Почалася колективізація.

<...> Якось дивно писати про любов на цьому страшному фоні страждань мільонів, і я скажу просто” [8, 461].

Ті кілька сторінок “просто” сказаного, відведені подіям 1933 року, дорогого варті в контексті тотального замовчування голодомору аж до перебудови й розвалу Союзу, оскільки це свідчення людини цілком радянської, але не тої, якій “зверху” дозволили згадувати вже заднім числом, нав’язавши певну оцінку, а тої, яка свідчить про особисто побачене й пережите. М. Осадчий вважав, що Сосюра все життя почувався фатально роздвоєним між взаємовиключними для сталінської доби складовими світогляду – українським патріотизмом і комуністичними ідеями. Тому в книзі “Третя Рота”, мовляв, “на одну фразу любові до України поспіль напосідає на читача цілий каскад клятв і запевнень, що вони [українські поети – Н. К.] щирі інтернаціоналісти, поєднаних з освідченнями в любові до “старшого брата”” [6, 35]. От тільки “каскад” звучить як карикатурні гасла на зразок речення-абзацу, не пов’язаного безпосередньо ні з попередніми, ні з наступними: “Росіяни дуже люблять

українців, як і ми їх, бо ми ж брати” [8, 500]. Словом, читайте, як хочете, дорогі читачі, і не прискіпуйтеся до автора, що він любить Україну, а не Росію...

Іронія – невід’ємна складова індивідуального авторського стилю Сосюри-мемуариста. Але бринить вона в такому складному комплексі почуттів – біль пам’яті про дитячі образи й сором, захоплення й палка любов, туга, жаль, каяття, співчуття, – що породжує не просто іронічну двозначність і суперечливість сказаного, а цілий клубок значень: “Я навіть був “великодержавним шовіністом” і називав татового брата в других, що приїжджав до нас гостювати з Третньої Роти, і його батька, татового дядю, негарним словом, коли мати просила мене їх цілувати. <...>

– Сыночек, почему ты не хочешь поцеловать своего дедушку?

Я відповідав:

– Потому что от него несёт хохлом.

А мій братик Коля, кирпатенький, товстенький, в теплих панчішках, такий ласкавий, трудолюбивий, послушливий і добрий, не гидував їх цілувати, дядька й діда. Він пригортався до їхніх гігантських ніг в широких шароварах, заривав своє личко в кожушину і казав:

– А я буду хохлёнком!

– О, це добра дитина, – говорив дід і любовно гладив Колину голівку своєю величезною запорозькою ручицею. – А це – чортеня, – сердито блискав він на мене суворими очима...” [8, 248-249].

Оповідач ніби жартома зауважує фатальний вплив жіноцтва на свою долю: “Ох, дівчата, дівчата! Може, й ви винні, що я став петлюрівцем” [8, 350]. Починаючи від найперших ще дитячих захоплень, він вводить у життєвий сюжет про свого героя численних обраниць його серця. Показує їх передусім зовні, через портретні деталі, оскільки Володька сприймає кожен нову героїню переважно візуально й переживає свої почуття у традиційний пісенно-романтичний спосіб: “...побачив дівчину з червоними трояндами на щоках, тонкими рисами обличчя і чорними бровами, що як птиця влетіли в мою душу, а моє сімнадцятилітнє серце солодко стислось од холоду щастя тільки дивитись на неї. <...> Мене вразила пісня:

Козак від їжджає,

Дівчино-о-нька плаче...” [8, 321].

Об’єкти уваги сімнадцятилітнього героя змінюються так швидко, що у виразах авторської оповіді подекуди інакше звучить лише ім’я: “Ми познайомились. Її звали Тетяна. <...> Ми познайомились. Її звали – Юлія” [8, 325, 326]. Не надто відрізняються дівчата й характерами та уподобаннями. Може, через те, що донжуанські пригоди початківця виявляють чималу долю його простодушної самозакоханості: “Я не любив Тетяни. Мені тільки приємно було, що вона мене любить. <...> Мені було дивно і солодко-дико, що вона така ж людина, як і я, а я можу вести її куди захочу і що хочу робити з нею” [8, 325-326]. Дівоча увага лестить йому і сприяє підвищенню самооцінки (“...я був нічого собі хлопець, і навіть сестра Зоя казала, що я красивий” [8, 326]), яка утверджувалася й визначала його вибір – шлях українського поета – вкрай

нелегко передусім через прокляття так званої двомовності, яка насправді була наслідком тривалої русифікації рідного краю: “...в темні ночі моїх хитань у мовному питанні, в моїй безкінечній муці й тривозі за душу мого народу, за українську мову. І ці хитання ще й зараз потрясають мене, і я не сплю ночами і все думаю, думаю...” [8, 465].

У швидкоплинному флірті юний Володька був здатний відчутти фальш, а дорослий оповідач, передаючи нюанси захоплень і розчарувань спантеличеного й егоїстичного молодика, показує владу одвічних патріархальних упереджень (“Тільки чому, коли вона плакала, її вії під моїми губами були сухі?.. <...> Її дівочий вінок уже до мене був розтоптаний, хоч вона мене запевняла до миті злиття, що вона ніколи й нікого до мене не любила” [8, 323]) та зужитих штампів тогочасного повсякденного любовного дискурсу з його простодушною тривіальністю: “...прийшов чималенький лист од Юлі, в якому вона писала, що “Ваш поцелуй прожѐг меня насквозь...” <...> Я думав: і який там поцілунок... коли його і не було, а був тільки порожній свист...” [8, 327].

На сторінках книги, відповідно до реалій дійсності, у 1910-1920-х роках дівчата та хлопці з донбаських робітничих селищ освідчуються лише “культурною” російською мовою. У 20-х В. Сосюрі доведеться стати одним із перших українізаторів цього дискурсу в ліриці, хоча поетичні спроби рідною мовою були напівсвідомі; можливо, до них підштовхнула фальш нав’язуваних чужих кліше.

Комплекс Володьчиного донжуанства виявляється в ненастанних пошуках ідеалу, до якого не може дорівнятися жодна з реальних дівчат, котрі привертають його увагу: “...хоч не бачив її очей, зразу відчув, що в неї ті сині очі, що так довго мені сняться...” [8, 341]. Серед любовних захоплень докладніше виписані романтичні й екзотичні, причому оповідач романтизує і платонічні стосунки з полькою Констанцією (Котею), і бурхливий фронтний роман із подругою воєнкома Андрія Ольгою, котра наряджається у шкірянку та галіфе, курить нарівні з чоловіками та стріляє з револьвера у хвилини любовного шалу. Гумористично показані парубоцькі бійки за місцевих донбаських дівчат чи кумедна сутичка з поетесою Наталею Забілою, у яку Володька був закоханий у харківський період своєї біографії, теж додають соковитого колориту особистісній лінії сюжету. Однак авторський вираз “фізіологічні моменти” не окреслений чітко. Сосюра не уникає навіть таких: “Я пішов у купе сестри-жалібниці... В неї були індуські очі і бліде обличчя, повне смерті...”

Я почав читати їй свої поезії.

Вона спитала мене:

– Ти не хворий?

Я сказав:

– Не знаю.

Вона обдивилась мене і віддалась мені... Смерть заглядала в вікна” [8, 376].

Вірші як привід для еротичного зближення ще не раз стануть героєві в пригоді. Він швидко збагнув, що дівчата люблять у ньому Поета, хоча й не

того, яким він намагається стати. Привабливий у їхній уяві героїчно-романтичний “дикунський” кітч для Володьки-простолюдина й бійця революції – то гідкий вияв буржуазної моралі: *“І взагалі всі ці буржуазні жінки, що любили мої вірші, дивилися на мене як на дикуна, на наївного дикуна, що нагадувало їм героїв Гамсуна, і це мене одитовхувало од них, бо я ж був червоноарм і в мене душа була зовсім не така, як вони уявляли: я теж любив красу і розумів її. А вони до мене підходили дико й страшно. <...> Вони казали, що у мене “одухотворённое лицо бандита”, і не вірили мені, що я ще не вбив ні одного чоловіка”* [8, 405-406].

Своє сімейне життя 1930-1940-х років Сосюра показав набагато стриманіше, уникаючи еротичних мотивів. Основою колізій є негаразди у стосунках із першою дружиною Вірою – за авторською версією, *“дрібнобуржуазною натурою”*, котра скоро по шлюбі *“стала звичайною міщанкою”* [8, 440-441], – та одруження з Марією: *“І в Сталіно я одружився з моїм синьооким щастям і горем, що полюбив на все життя”* [8, 461]. Її несподіваний арешт 1949 року, шість років концтабору й повернення в 1955-му згадані мимохідь (загалом будь-які точні історичні дати в сосюринській оповіді швидше виняток, ніж правило – час визначаємо за дослідженнями біографів), як причини власних страждань у повоєнний час. Пізні спогади майже позбавлені особистих подробиць і сумбурно передають почуття людини, загнаної у глухий кут несправедливості та врятованої в останній момент. На них наклала свій відбиток важка атмосфера пізньосталінської доби: *“Я знав, що не в мене одного таке горе, хоч я ще вірив, що НКВС – меч диктатури пролетаріату і раз заарештували Марію – значить, було за що.*

Це говорила моя свідомість, а серце кричало, і плакало, і билось об ребра кривавими крилами, як підстрелена птиця.

І я страшно угнувся духовно, як поет і як людина...” [8, 502].

Леонід Талалай, прочитавши “Третю Роту”, характеризував свого старшого сучасника як поета, котрого підняла стихія Жовтневої революції. Особлива популярність Сосюри, на його думку, пояснюється тим, що молодий Сосюра був схожий на мільйони своїх однолітків, у кого “й штанів не було”, що він говорив їхньою “простою” мовою, що у кривавому вирі епохи “його душа завжди прозора, часом банальна. Над нею, як і над логікою поета, домінують емоції, що створюють відчуття непереборного плину матеріального світу з його звуками, кольорами, пахощами. Всі деталі живої реальності, що попадають в поле його зору, не розпадаються, а створюють цільну картину... реальності” [9, 409].

Висновки і перспективи подальших досліджень. Завдяки цьому Сосюра створив унікальний документальний образ сучасної йому епохи. Його вивчення лише почалося. Любовно-еротичний дискурс радянського часу в Україні неможливо уявити без лірики Сосюри, а віднедавна, з появою нецензурованої “Третьої Роти”, і без автобіографічної прози, яка контрастує з піднесеною лірикою (*“Так ніхто не кохав. Через тисячі літ / лиші приходить подібне кохання...”*) своєю приземленістю й конкретикою, роблячи образ зниклого Сосюриноного світу достовірнішим та суб’єктивнішим, але й глибшим,

багатограннішим, яскравішим. Бо дезавує кітчеву патетику любовної теми у її традиційному вираженні, додаючи спонтанності і свіжої безпосередності. Від щирого й відкритого серця прийшов із “Третьою Ротою” Поетів заповіт світові: “Я всім прощаю і всіх люблю” [8, 507].

Література

1. Володимир Сосюра (1898-1965) / [В. П. Моренець] // Історія української літератури ХХ століття : у 2 кн. Кн. перша (1910-1930-ті роки) : навч. посібник / за ред. В. Г. Дончика. – К. : Либідь, 1993. – С. 260-277.
2. Гажа Т. П. Українська літературна мемуаристика другої половини ХХ століття: становлення об’єктного і суб’єктного типів : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.01.01 – укр. л-ра / Гажа Тетяна Павлівна ; Харків. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. – Х., 2006. – 19 с.
3. Галич О. А. Українська документалістика на зламі тисячоліть: специфіка, генеза, перспективи : монографія / О. А. Галич. – Луганськ : Знання, 2001. – 246 с.
4. Гальченко С. Невичерпний архів Володимира Сосюри / Сергій Гальченко // Слово і час. – 1998. – № 1. – С. 9-17.
5. Краснікова В. В. Заборонена епіка В. Сосюри : автореф. дис. канд. філол. наук : 10.01.01 – укр. л-ра / Краснікова Валентина Василівна ; Львів. держ. ун-т ім. І. Франка. – Львів, 2000. – 19 с.
6. Осадчий М. Трагедія роздвоєної особистості (До першої публікації уривків з поеми Володимира Сосюри “Розстріляне безсмертя” та його щоденника “Третя Рота”) / Михайло Осадчий // Український вісник : громадський літ.-худож. та сусп.-політ. журнал. Вип. 9-10, жовт.-листоп. 1987. – К. ; Львів : передрук закордонного представництва Української Гельсінської спілки, 1988. – С. 32-39.
7. Смолич Ю. К. Твори : у 8 т. Т. 7 : Розповіді про неспокій / Юрій Смолич ; упоряд. О. Г. Смолич ; ред. та приміт. К. П. Волинського. – К. : Дніпро, 1986. – 704 с.
8. Сосюра В. Вибр. тв. : у 2 т. Т. 2 : Поеми. Роман / Володимир Сосюра. – К. : Наук. думка, 2000. – 552 с. – (Б-ка укр. л-ри. Новітня укр. л-ра).
9. Талалай Л. Воля поета (Володимир Сосюра) / Леонід Талалай // Вибране / Леонід Талалай ; передм. В. О. Базилевського. – К. : Дніпро, 2004. – С. 407-416.

Анотація

У статті йдеться про любовні мотиви в “автобіографічному романі” В. Сосюри “Третя Рота”. Він створив унікальний документальний образ сучасної йому епохи. Любовно-еротичний дискурс радянського часу в Україні неможливо уявити без лірики Сосюри і без його автобіографічної прози, яка своєю приземленістю й конкретикою робить образ достовірнішим, але й глибшим, багатограннішим, яскравішим, дезавує кітчеву патетику любовної теми. “Третя Рота” – Поетів заповіт світові від щирого й відкритого серця.

Ключові слова: любовно-еротичний дискурс, радянська мемуаристика, “Третя Рота” В. Сосюри, автобіографічний роман, мотив, стиль, деталь, епізод, персонаж.

Аннотация

Колошук Н. Г. Любовно-эротическая тематика в автобиографическом романе В. Сосюры “Третья Рота”. В статье идёт речь о любовных мотивах в “автобиографическом романе” В. Сосюры “Третья Рота”. Им создан уникальный документальный образ своей эпохи. Любовно-эротический дискурс советского времени в Украине невозможно представить без лирики Сосюры и без его автобиографической прозы, которая своей приземлённостью и конкретикой делает образ достовернее, но и ближе, многограннее, ярче, дезавуируя китчевую патетику любовной темы. “Третья Рота” – Поэтово завещание миру от искреннего и открытого сердца.

Ключевые слова: любовно-эротический дискурс, советская мемуаристика, “Третья Рота” В. Сосюры, автобиографический роман, мотив, стиль, деталь, эпизод, персонаж.

Summary

Koloshuk N. G. Love-erotic theme in the autobiographical novel “Tretia Rota” by V. Sosiura. The article deals with the love motifs in the “autobiographical novel” by V. Sosiura “Tretia Rota”. He created a unique documentary image of his epoch. It’s impossible to imagine love-erotic discourse of Soviet times in Ukraine without Sosiur’s lyrics and his autobiographical prose which makes this image more factual, deeper, many-sided and brighter by its landed reality and disavows the pathetic of love lyrics.

Keywords: love-erotic discourse, Soviet memoirs, “Tretia Rota” by V. Sosiura, an autobiographical novel, motif, style, detail, episode, character.